

забіраў дзясяткаў—другі дзяцей рабочых і кожны год вёз у сваю бацькаўшчыну — у роднае сяло.

Зь сялянамі дзяліўся тым, чаго сам навучыўся ў горадзе. Рана зразумеў, якую вялікую вагу мае нацыянальнае адраджэнне беларускага народу, і, чым дуж быў, стараўся памагаць беларускай справе: шырыў кніжкі беларускія, газету і жывым словам будзіў ад сну сваіх сярмяжных братоў.

Фабрыка, бяздушная машына за кусок хлеба забрала ад яго ўсе сілы, надарвала здароўе. Тубіс захварэў на сухоты, і ратунку яму ўжо не было; так і памёр ад іх, перахварэўшы гады два—тры.

Але памяць аб ім не памерла зь ім разам: будучь доўга яго ўспамінаць таварышы, і ніколі не забудуцца тыя дзеці, каторым паказаў ён яснае сонца.

Чэсьць і слава рабочаму—грамадзяніну.

## Наш доўг

„Кожын год, што мінаў, штосьці нам не дадаў“, — жаліцца наш пясняр, Янка Купала, у сваім вершы на Новы год<sup>1</sup>.

Не дадаў... Гэта не зусім справядлівая думка: пара ўжо нам, беларусам, уцяг узяць, што ніхто і ніколі нам нічога даваць ня будзе, бо і шмат ёсьць такога, чаго *даць* нельга. Мы пачынаем новае жыццё, і ўсё, што для яго патрэбна, павінны стварыць самі: ніхто не далее дарабіць новых форм да нашай нацыянальнай душы.

Замест жаліцца на „дрэнны год“, на „людзей“, трэба азірнуцца на сябе. Тады ўбачым, што—ткі і на нас самых ляжыць нявыплачаны Бацькаўшчыне доўг, і доўг гэты — не маленькі.

Аглядаючыся на мінулыя гады, нельга сказаць, каб мы так ужо нічога не зрабілі: сляўба новых думак, новых ідэй дала ўраджай. Маем газету, у каторай народ наш можа простым родным словам высказаць усё, што мае на сэрцы; маем жменю кніжак беларускіх, каторыя могуць ужо здаволіць шмат каго; маем хаўрусы беларускія, усялякія суполкі, таварыствы і т. п.; па розных месцах закладаецца беларускі народны тэатар, народныя хоры; гуртуецца ў кружкі і бярэцца за работу наша школьная моладзь, студэнты — гэтыя будучыя дахтары, адвакаты, вучыцелі, інжынеры і вучоныя беларускія; усё болей і болей разьвіваецца праца дзеля навуковага пазнаньня роднай старонкі. І ўсё ж такі гэта — ня ўсё, гэтага йшчэ мала.

Работы ёсьць больш, чым здаецца, і то работы дужа важнай: мы кажам аб тым пракляціці, каторае ляжыць на нашым народзе, разьдзяляючы яго на дзьве часьці, што глядзяць адна на адну, як на чужога, як на ворага.

Мы ўжо багата пісалі аб тым, што праваслаўную веру беларус лічыць верай расейскай, каталіцтва — польскай. Поруч з гэтым у каталікоў родзіцца прыхільнасьць да ўсяго польскага; праваслаўныя лічаць больш блізкім усё расейскае. А ведама, што ў нашай старонцы ад вякоў ішло і ідзе змаганьне за ўласць, за культурнае панаваньне над намі між расейцамі і палякамі. І вось, праз той разьдзел беларусаў на дзьве часткі, тая сварка, тая нянавісьць, якая ёсьць між расейцамі і палякамі, пераносіцца ў беларускую вёску, падьмае ў ёй брата проці брата, беларуса—каталіка проці беларуса—праваслаўнага.

Да чаго гэта можа давясці? Падобны прыклад бачылі мы ў сэрбаў: там гэтаксама народ меў дзьве веры — праваслаўную і каталіцкую, таксама, як мы, быў разьдзелен на дзьве часьці. І справа скончылася тым, што з аднаго суцэльнага народу зрабілася два і, хоць і дагэтуль гутарка у іх адна, хаця жыццё ідзе гэтаксама ў абодвух, імя яны маюць не адно: гэта — *сэрбы* і *харваты*.

Няўжо ж і нас чакае гэткае канец?

Прці такога ўсенароднага няшчасьця мы павінны пакіраваць усе нашы сілы. Таго, што піша ядыная беларуская газета, мала: патрэбна жывое слова, патрэбен жывы прыклад

еднасьці і згоды між сынамі адной Маткі—Беларусі. Вось, усе сьвядомыя беларусы павінны ўзяцца за такую работу. Толькі ў еднасьці — сіла, і гэтую сілу прыдбаць можам мы самі<sup>2</sup>.

Гэта і ёсьць наш доўг: трэба ня толькі *гаварыць* аб еднасьці ўсіх беларусаў, але *жыцьцём сваім* шырыць згоду і братнюю любоў у народзе. Каб жа зьніштожыць разьдзел, які робіцца між намі, дазваньня, трэба зьвязаць самую прычыну разьдзелу: трэба дайсьці таго, каб наша мова здабыла сабе належныя правы ў грамадзкім жыцьці, значыць, і ў царкве, і ў касьцёле, каб праваслаўе і каталіцтва на Беларускай зямлі перастала быць расейскім і польскім, а было беларускім. Толькі тады гэтыя рэлігіі ня будуць дзяліць суцэльнага народу.

Канчаючы гэты год і аглядаючыся назад, мы бачым, што вось для гэтай справы зроблена найменш. Ня год быў дрэнны, ня ён „чагось нам не дадаў“, а мы самі спалі. Дык няхай жа гэты „Год Новы паправіць!“<sup>3</sup>.

## Навагоднія думкі

Вось і Новы Год ідзе. З чым спатыкаем мы яго, што прынясе ён нам з сабой?

Гэта думка падымаецца ў галаве кожнага чалавека. Гэтае пытаньне страшэнна важна і для нас, беларусаў, бо ж мы жывем найбольш надзеяй на *будучыну*.

На вялікім абшары раскінулася наша бацькаўшчына. Мільёны мазалістых рук працуюць на роднай зямлі. Гляняце, як гэтыя сярмяжныя палкі возьмуцца за свае аружжа — сохі, плугі, бароны: тады з папараў і дзірванаў робяцца шэрыя неаб'ятныя прасторы, а праз колькі нядзель мора жывой зеленай пакрые гэту як бы мёртвую шарызну. І, бачачы гэта, у сэрцы родзіцца вера—надзея, а з грудзей вырываецца моцны і сьмелы крык: „Жыве Беларусь!“<sup>1</sup>

Жыве Беларусь, але хто жыве на ёй? Спытайся ў людзей і напэўна пачуеш адказ: „тутэйшыя“, „простыя“... Народ забыўся, хто ён. Забыўся, але душа ў ім жывая, і гэтыя мільёны беларусаў раней ці пазьней стануць тым, чым павінны быць: сьвядомымі беларусамі—людзьмі, раўнапраўнымі грамадзянамі сярод братніх народаў. Жыцьцё робіць сваю работу: мы ўжо пачалі будзіцца і, пазнаўшы вялікія ідэалы, пераказаныя нам сьветачамі чалавечаства, мы пойдзем назначанай імі дарогай да лепшай будучыны ўсіх народаў.

На гэтай дарозе мы спаткаем у кожным народзе таварышоў і ворагаў. Зь першымі з кожным крокам уперод будзем збліжацца, будзем лепей разумець адны адных; зь неспрыяцелямі будзем усё болей разьдзяляцца, і нашы дарогі разьдуюцца так, каб ніколі не сустрэціцца: мэты нашы розныя. Наша дарога з тымі, што ўмеюць шанаваць кожны народ і не зачыняюць нам дзьвярэй к сьвету; мы разам зь імі будзем дабівацца месца для кожнай нацыі ў вялікай людзкой грамадзе!

Праз кніжку, навуку, праз захаваньне свайго нацыянальнага я — сваёй душы — увойдзем і мы, беларусы, да людзкой грамады. З гэтымі думкамі і ідэаламі пачынаем мы Новы Год, маючы веру і ахвоту да працы, апіраючыся на падмогу ўсяго народу, у каторым нацыянальная сьвядомасьць будзіцца з кожным днём болей.

Як змагаецца вясна з зімой, так трэба і нам змагацца з доляй—нядоляй. Як зіма проці вясны не ўстаіць, як пад праменьнямі сонца ажыўляецца зямля, скаваная ледзянымі путамі, так і ўвесь край наш і народ беларускі ажывіцца пры супольнай дружнай працы сьведамых беларусаў: бо душу нашу гартавалі сталецьці, бо мову нашу складалі пакаленьні, бо нас не адзін чалавек, а дзясятка мільёнаў!

Вера і надзея наша ў нас самых. Мы сваімі рукамі будзем каваць сабе новае жыцьцё і выкуем: іскра жыцьця не затухла ў народзе, і прыйдзе час, што яна разгарыцца яркім полымем.

Няхай жа гэты Новы Год набліжае нам ясьнейшую будучыну! Няхай злучыць у адну сям'ю ўсіх беларусаў, каторых доля—мачыха дагэтуль сварыла між сабой і цкавала брата на брата! Да працы над гэтым мы клічам усіх.